akmeniniai suploto cilindro formos verpstukai. Kape Nr.18 verpstukas puoštas spindulių grioveliais. Šalia pastarojo, moters rankų srityje, taip pat gulėjo maža, 5,5 cm aukščio molinė umelė bei pailgo geležinio dirbinio (ylos?) liekanos.

Baitų senkapio vaikų kapams būdingos gintaro ir stiklo karolių apvaros bei mažos žalvarinės apyrankės. Kape Nr.5 kaklo apvaroje buvo 5 gintaro bei 1 stiklo karolis, 2 gintariniai pailgi kabučiai. Vaiko kapo Nr. 19 apvara suverta iš 7 karolių: 5 gintarinių ir 2 mėlynų stiklinių. Kape Nr.9 rastas pavienis gintaro karolis. Apyrankės vaikų kapuose (k. Nr.5, 9) žalvarinės, šiek tiek užleistais galais. Įkapėmis įdomesnis vaiko kapas Nr.14, kuriame rasta maža, 4 cm aukščio žalvarinė lankinė segė lenkta kojele. Šalia jos išliko plonos alavinės vielutės fragmentai.

Tyrinėti Baitų kapinyno kapai datuojami III-IV a.

Audronė Bliujienė

UŽPELKIŲ KAPINYNO TYRIMAI 1990 IR 1991M.

1990 metais LD Muziejus, 1991m. - MLIM tęsė Užpelkių kapinyno tyrimus (žr. ATL 1986 ir 1987 metais. V.,1988.P.67-70; ATL 1988 ir 1989 metais V.,1990,P.74-77.). Kapinyno kalvelės rytinėje dalyje ir centre ištirtas 271 m^2 plotas. Rasta IV-VI a. nedegintų mirusiųjų kapų, du visiškai suardyti IX-XI a. nedegintų mirusiųjų kapai bei vienas XI-XII a. sudeginto žmogaus kapas (k. Nr.38 - 58). Dauguma kapų suardyta ar gerokai apardyta - nuarta. Dažniausiai išliką tik kapų dugnai. Kai kurie ankstyvieji nedegintų mirusiųjų kapai suardyti kasant vėlyvesnius kapus. Nedeginti mirusieji laidoti 250x80-140 cm dydžio ir 35-125 cm gylio duobėse, bet dauguma tik 35-60 cm gylio. Kapų duobės užapvalintais kampais stačiakampės ar ovalios. Kai

kuriuos kapus supo netvarkingi akmenų vainikai, kurie vietomis krauti 2 eilėmis (k. Nr.47,55). Jie primena akmenų sankaupą galvūgalyje. Dalis akmenų vainikų suardyta, jų liekanų rasta prie kapų Nr.41, 43, 44. Beveik visų kapų duobių žemėse, kapų dugnuose aptikta pavienių degėsių. Duobučių su degėsiais rasta tarp kapų Nr.40,42, virš kapo Nr.45, prie kapų Nr.38, 39. Dalis mirusiųjų palaidota karstuose, kai kuriuose kapuose virš ar po žalvariniais papuošalais aptikta medienos liekanų, o kape Nr.49- gerai išlikusio skobtinio karsto dalių. Mirusiųjų griaučiai sudūlėję, laidojimo kryptis, padėtis kape, lytis nustatyta pagal įkapių išsidėstymą. Mirusieji laidoti galva į šiaurės rytus, šiaurės vakarus, šiaurę. Kitomis kryptimis laidota retai. Pastebėta, kad moterų (ir mergaičių) laidojimo kryptis nepastovesnė. Mirusieji laidoti aukštielninki, ištiestomis kojomis, rankų padėtis aiški tik keliuose kapuose (sudėtos ant krūtinės). Sprendžiant iš įkapių, 8 kapuose palaidoti vyrai (k. Nr.41, 45,50,52,54,56-58), 6 kapuose - moterys ir mergaitės (Nr. 38,43,44,47,49,53), kitų lytis nenustatyta.

IV-VI a. mirusieji laidoti su negausiomis įkapėmis. Vyrų kapuose galvūgalyje rasta įmovinių kirvių, dalgių, peilių, skobtas (?), akmenininių galąstuvų, miniatiūrinių lipdytų puodelių , žalvarinių geriamųjų ragų pakraščių apkalų. 4 vyrų kapuose, galvūgalyje, aptikta po geležinį įmovinį ietigalį. Kape Nr.52, mirusiojo galvūgalyje, be miniatiūrinio puodelio, po kuriuo rasti 6 labai smulkūs mėlyno stiklo karoliukai, įmovinio ietigalio bei kirvio, aptikti geležiniai dvinariai žąslai didelėmis grandimis ir stambi geležinė sagtis. Matyt, į kapą buvo įdėtos visos kamanos. Vyrų kapuose rasta papuošalų - žalvarinė antkaklė su rakto skylutės pavidalo kilpele, geležinių lazdelinių smeigtukų, prie kurių dažnai būna 1-2 gintaro karoliai, storagalių apyrankių, žalvarinių lankinių segių lenkta kojele, įvijinių žiedų.

Moterų kapų galvūgaliuose ar prie kojų aptikta miniatiūrinių lipdytų molinių puodelių, verpstelių, įvijinių

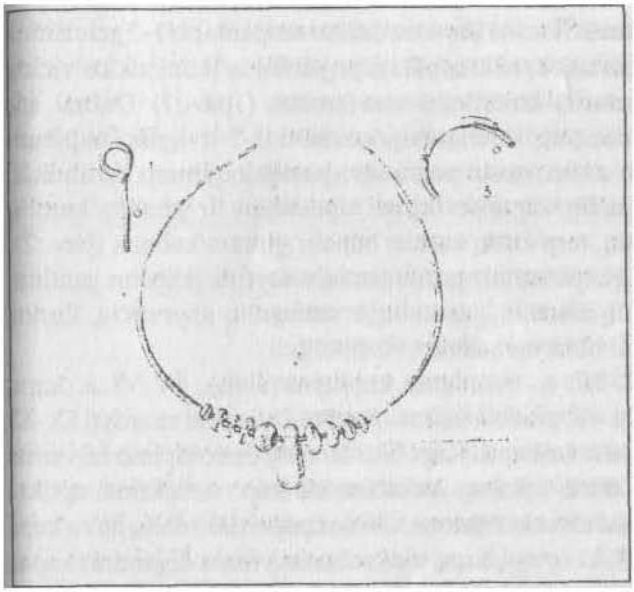

Užpelkių kapinyno radiniai

žiedų. Iš papuošalų rasta antkaklių su rakto skylutės formos kilpele, vėrinių iš gintaro ar stiklo karolių, pavienių gintaro karolių, žalvarinių ir geležinių lazdelinių smeigtukų, storagalių ir juostinių apyrankių, įvijinių žiedų (pav.:3). Moterų ir, matyt, mergaičių kapuose dažnos žalvarinės 3,0-3,5 cm skersmens, 3-4 apvijų, pagamintos iš apvalios vielos įvijos (pav.). Dažnai jų vidurinė dalis platesnė, kartais ornamentuota, jos randamos prie galvos, kartais būna dvi (k.Nr. 47). Įvijos, matyt, nuo kepurėlės.

Turtingesnis moters kapas Nr. 49. Mirusiosios plaukai (ar kepurėlė?) viršugalvyje susegti žalvariniu smeigtuku, kurio galvutė-dvi sraiginės įvijos, atsuktos į išorę. Kaklą puošė du vėriniai. Pirmasis iš 5 mėlyno stiklo ir 5 cilindrinių sidabro plokštele dengtų karolių. Antrasis - iš 2 stambių, dvigubo nupjauto kūgio pavidalo gintaro karolių ir geltono, statinaitės formos stiklo karaliuko. Mirusiosios kaklą puošė ir žalvarinė antkaklė su rakto skylutės pavidalo kilpele. Ant krūtinės rasti du stambūs žalvariniai lazdeliniai smeigtukai. Rankas puošė žalvarinė juostinė apyrankė, žalvarinis ir sidabrinis įvijiniai žiedai. Prie kojų aptiktas molinis miniatiūrinis lipdytas puodelis, molinis verpstukas bei žalvarinis įvijinis žiedas.

Vaikų kapai išsiskiria ne tik kapų duobių dydžiu, bet ir

įkapėmis. Šiuose kapuose dažnai randama po 1-2 geležinius lazdelinius ar nekruopščiai pagamintus iš sulenktos vielos žalvarinius lazdelinius smeigtukus (pav.:l) Dažnai ant krūtinės, tarp smeigtukų, randami 1-3 dvigubo nupjauto kūgio ar suspausto pusrutulio pavidalo gintaro karoliukai. Mergaičių kapuose dažnai aptinkama ir gintaro karolių vėrinių, tarp kurių kartais būna ir gintaro kabutis (pav.:2). Vaikų kapuose taip pat randama, matyt, tik įkapėms gamintų įvijinių žiedelių, juostinių ir storagalių apyrankių, kurios dažnai būna sumažintos iš didelių.

IX-XII a. rytiniame kapinyno šlaite, IV-VI a. kapų vietoje vėl pradėta laidoti. Aptikti 2 visiškai suardyti IX-XI a. griautiniai kapai. Kape Nr.45 rasta odinio išpinto žalvarine viela diržo liekanų. Aukščiau šio kapo atsitiktinai aptikta pusė sidabrinio dirhemo. Galvos papuošalo dalių buvo kape Nr. 53. Vėlyvųjų kapų vietoje rastas vienas degiminis kapas (Nr.39), 125x85-90 cm dydžio ir 43-45 cm gylio duobėje, orientuotas pietvakarių - šiaurės rytų kryptimi. Kapo duobėje, užpildytoje žeme su degėsiais bei pelenais, aptikti vos keli degintiniai kauliukai ir žalvarinė lankinė laiptelinė segė (V grupės), žalvarinis įvijinis žiedas platesniu priekiu ir įvijėlė. Taip pat rasta atsitiktinių IX-XII a. dirbinių (rantytų ir dvigubų mėlyno stiklo karolių, pasaginių segių keturkampėmis galvutėmis, kryžinių smeigtukų dalių, skandinaviško stiliaus žalvarinis diržo apkaustas ir sagtis bei kt.).

Kapinyno kalvelę šiaurės - pietų kryptimi kerta 3-4 m pločio griovys - buvęs lauko keliukas. Prie griovio krašto, 110-112 cm gylyje, aptiktas akmenų vainikas iš 11 didelių akmenų (79x59x36 cm; 82x82x36 cm; 64x46x42 cm ir pan. dydžio). Vainiko ilgis šiaurės-pietų kryptimi - 475 cm (išorės pusėje) ir 372 cm (vidaus pusėje). Plotis rytų-vakarų kryptimi - 390cm (išorės pusėje) ir 275 cm (vidaus pusėje). Vainikas sukrautas ant išlyginto pagrindo. Akmenys dėti išilgai rato, derinant vieną prie kito. Vainikas nevientisas,

jame yra įvairaus dydžio tarpų pietrytinėje, pietvakarinėje, šiaurės vakarinėje ir šiaurės rytinėje dalyse. Kai kurie vainiko akmenys, kad geriau laikytųsi, išorinėje pusėje sutvirtinti molio sluoksniu, o vidinėje pusėje - paremti mažesniais, kad nejudėtų. Šiaurės rytinėje, pietrytinėje, iš dalies ir pietvakarinėje dalyje akmenų vainiko pagrindas išplūktas 6-12 cm storio molio ir smėlio sluoksneliu, kuris pietvakarinėje pusėje pereina į geltoną smėlį. Šiaurės vakarinėje bei iš dalies šiaurės rytinėje ir pietvakarinėje dalyse rasta didelė, išeinanti už vainiko ribų, netaisyklingo pavidalo, degėsiais, suodžiais, pelenais, smulkiais akmenukais užpildyta duobė. Jos gylis nuo akmenų vainiko pagrindo 20-22 cm. Jos centre buvo 100 cm skersmens ryškesnė dėmė su dirbinių nuolaužomis. Degėsių duobėje kaulų liekanų neaptikta. Joje buvo 3 lipdyto miniatiūrinio puoduko šukelės, žalvarinio smeigtuko adatos dalis, keletas neaiškios paskirties geležinių daiktų liekanų. Už vainiko ribų, šiaurės rytinėje pusėje, buvo 285x180 cm dydžio ir 112-113 cm gylio duobė, užpildyta žeme su pavieniais degėsiais ir pelenais. Joje rasti du arklio dantys. Aplink vainiką aptikta IV-V a. kapų (tarp jų k. Nr.49). Jie išsidėstę griežta tvarka lyg spinduliu; to negalima pasakyti apie toliau buvusius kapus. Šio akmenų vainiko paskirtis nėra aiški, juo labiau, kad tarp I-VII a. Lietuvos pajūrio kapinynų kol kas nėra jam analogiško. Panašus yra Tūbausių kapinyno k. Nr.82. Gali būti, kad tai suardyto kapo liekanos. Šią konstrukciją galima sieti su kapinyno pradžios vieta, kapų vietos parengimu laidojimui, "pašventinimu", o vėliau apeigomis (ugnies kūrenimu) laidojant mirusiuosius. Apeigų su ugnimi žymių rasta beveik visuose kapuose.

Tirtas paminklas yra kapinynų su akmenų vainikais kultūrinėje srityje, o vėlyvieji kapai priklauso kuršių Mėguvos žemei.